

VOORWOORD

1	ALGEMENE HANDLEIDING BLIKSEM	1
1.1	Wat is BLIKSEM en voor wie is het bedoeld?	1
1.2	Wetenschappelijke onderbouwing	2
1.2.1	Wat is er bekend uit onderzoek naar effectieve begrijpend leesinstructie?	2
1.2.2	Het BLIKSEM-onderzoek	4
1.3	BLIKSEM in combinatie met andere methodes en aanpakken	4
1.4	De BLIKSEM-leerlijn van groep 5 t/m 8	4
1.5	Afstemmen op de behoeften van leerlingen	6
1.5.1	Differentiatiemogelijkheden	6
1.5.2	Werken met groepsplannen	7
1.6	De voorleesboeken bij BLIKSEM	8
1.7	Evalueren en toetsen	9
1.8	De BLIKSEM-aanpak bij zaakvaklessen	11
1.9	De BLIKSEM-aanpak met een zelfgekozen voorleesboek of tekst	12
1.10	BLIKSEM in combinatiegroepen	13
1.11	Het belang van coöperatief leren	14
1.12	Handige (lees)tips en adviezen	15
1.13	Waarom kiezen voor de BLIKSEM-aanpak?	16
2	BLIKSEM IN GROEP 7	17
2.1	Opzet en organisatie	17
2.2	Tijdsinvestering	18
2.3	Materialen	19
2.4	Voorbeeldles: De BLIKSEM-aanpak bij zaakvaklessen	21
2.5	Voorbeeldles: De BLIKSEM-aanpak met een zelfgekozen voorleesboek of tekst	25
2.6	Tips bij het lezen van het boek <i>De zwarte rugzak</i>	27
3	DE BLIKSEM-STRATEGIEËN IN GROEP 7	28
3.1	Strategie 0: Voorspellen	28
3.2	Strategie 1: Voorkennis activeren: <i>Dit doet me denken aan</i>	29
3.3	Strategie 2: Monitoren: <i>Begrijp ik wat ik lees?</i>	30
3.4	Strategie 3: Woorden leren uit het verhaal	31
3.5	Strategie 4: Schema maken: woordveld, probleem/oplossing, oorzaak/gevolg	32
3.6	Strategie 5: Verbanden leggen in de tekst met verwijswaarden en signaalwoorden	35
3.7	Strategie 6: Hoofddedachte bepalen	36
3.8	Strategie 7: Samenvatten	37
3.9	Strategie 8: Mening geven	38
4	JAARSCHEMA GROEP 7	40
	LESSEN VOOR GROEP 7	47
	BIJLAGEN	299
	• Strategiebladen	
	• Pictokaarten	
	• Literatuur	
	• Bronnen	
	• Ook interessant voor u	

1 ALGEMENE HANDLEIDING BLIKSEM

Voor u ligt de handleiding voor groep 7 van de BLIKSEM-aanpak, een nieuwe methodiek voor begrijpend lezen. Diverse studies hebben aangetoond dat de vaardigheid in begrijpend lezen een belangrijke voorspeller is van later succes op school en in de maatschappij. Veel scholen kampen echter met lage scores op dit onderdeel en veel leerlingen ervaren begrijpend lezen als erg saai. Met deze nieuwe aanpak geeft u een positieve impuls aan het begrijpend leesonderwijs. In hoofdstuk 1 wordt beschreven wat de BLIKSEM-aanpak in algemene zin inhoudt. De hoofdstukken 2 en 3 hebben specifiek betrekking op groep 7.

1.1 Wat is BLIKSEM en voor wie is het bedoeld?

Veel leerkrachten en leerlingen beginnen diep te zuchten als het tijd is voor de les begrijpend lezen. De klachten zijn uiteenlopend: saai, niet motiverend, te veel strategieën, geen transfer van vaardigheden naar andere vakken en ondanks de tijdsinvestering van veel scholen lage scores op dit onderdeel. Met de BLIKSEM-aanpak willen we deze problemen zoveel mogelijk het hoofd bieden.

De BLIKSEM-aanpak is een aanpak voor begrijpend lezen voor groep 5 t/m 8 en is ontwikkeld door het HCO in Den Haag en het Expertisecentrum Nederlands in Nijmegen. BLIKSEM staat voor *Begrijpend Lees Instructie Kan Strategisch én Motiverend*. De BLIKSEM-aanpak is motiverend voor leerlingen en leerkrachten en beperkt zich tot acht à negen kernstrategieën waarvan in onderzoek is aangetoond dat ze de leesvaardigheid van leerlingen stimuleren.

De strategieën worden bij BLIKSEM structureel geoefend in betekenisvolle situaties:

1. De leerkracht 'modelt' eerst enkele strategieën tijdens het voorlezen van een spannend boek; de strategieën worden hardop denkend voorgedaan. In de handleiding staat gedetailleerd beschreven op welke plek in het boek een strategie gemodeld kan worden en hoe dat in zijn werk gaat. Bij het modelen ontstaat veel interactie met de kinderen over het verhaal.
2. Daarna oefenen de kinderen dezelfde strategieën bij het stillezen. Ze lezen hierbij zelfstandig in zelfgekozen boeken op hun eigen niveau en vullen een strategieformulier in dat na afloop wordt nabesproken.
3. Vervolgens worden de strategieën één of meerdere keren per week toegepast bij het lezen van zaakvakteksten. Ook hierbij gebruiken de kinderen een strategieformulier.

Met de BLIKSEM-aanpak ontwikkelen de kinderen zowel hun *cognitieve* als hun *metacognitieve* vaardigheden. Onder metacognitie kunnen we verstaan 'het nadenken over het eigen leerproces', of in bredere zin 'het bewust zijn en het controleren van de eigen gedachten'.

1. Door middel van interactie met een deskundige volwassene (de leerkracht) en met elkaar leren ze op een hoger niveau nadenken over verhalen en teksten.
2. Doordat de deskundige volwassene (de leerkracht) hardop denkend voordoet hoe zij¹ nadenkt over een verhaal, en wat zij doet bij moeilijkheden in een tekst, leren de kinderen nadenken over de moeilijkheden die ze zelf bij het lezen tegenkomen en hoe ze deze kunnen oplossen.

Doelgroep

De BLIKSEM-aanpak is ontwikkeld voor groep 5 t/m 8. Ook zwakke lezers kunnen eraan meedoen, want ze oefenen met de strategieën in leesboekjes op hun eigen niveau.

¹ In de tekst gebruiken we ten behoeve van de leesbaarheid de term 'ze/zij' om te verwijzen naar de leerkracht. We willen hiermee de mannelijke leerkrachten natuurlijk niet uitsluiten.

2 BLIKSEM IN GROEP 7

2.1 Opzet en organisatie

In groep 7 zijn er iedere week vier momenten waarop met BLIKSEM wordt gewerkt.

De eerste les van de week is een voorleesles, waarbij de leerkracht voorleest en een viertal strategieën 'modelt' (hardop denkend voordoet) met de kinderen. In groep 5 en 6 was het voornamelijk de leerkracht die de strategieën modelde. In groep 7 geeft de leerkracht regelmatig een (groeps)opdracht, waarbij de kinderen de strategieën samen oefenen. Hierbij modelen de betere lezers de opdrachten als het ware voor de zwakkeren.

De tweede les van de week is een les zelfstandig lezen, waarbij de kinderen de vier gemodelde strategieën oefenen en een strategieformulier invullen.

De derde les is slechts een voorleesmoment, waarbij de leerkracht voorleest zonder strategieën te modelen. We hebben dit voorleesmoment toegevoegd omdat de draad van het verhaal voor de kinderen moeilijk te volgen is, als er maar één keer per week uit een boek wordt voorgelezen. Bovendien zou het dan erg lang duren voor het boek uit is.

Tot slot kiest de leerkracht per week twee zaakvaklessen uit waarin een informatieve tekst wordt gelezen. Hierbij wordt een aantal BLIKSEM-strategieën toegepast.

De **voorleeslessen** volgen in grote lijnen steeds dezelfde opzet:

Lesonderdelen en tijdsindeling (lesduur: 30-35 minuten)

- 1 **Start (3 min.)**
- 2 **Voorlezen en strategieën modelen (20-25 min.)**
- 3 **Vraag n.a.v. het verhaal (5 min.)**
- 4 **Reflectie (3 min.)**

De **les zelfstandig lezen** waarbij de kinderen de strategieën toepassen, heeft de volgende opzet:

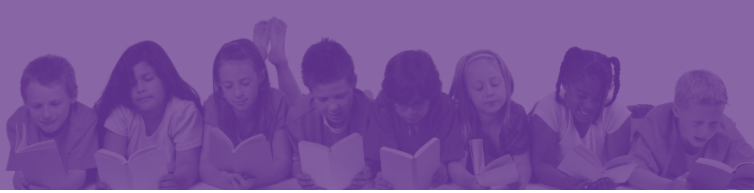
Lesonderdelen en tijdsindeling (lesduur: 35-40 minuten)

- 1 **Instructie (3 min.)** Lesdoel bespreken
- 2 **Zelfstandig lezen (20 min.) en strategieën oefenen (5 min.)**
- 3 **Nabespreking (7 min.)**
- 4 **Reflectie (3 min.)**

De **voorleesmomenten** volgen dit stramien:

Lesonderdelen en tijdsindeling (lesduur: 10-15 minuten)

- 1 **Start (2-3 min.)** Terugblik op de tot nu toe gelezen tekst
- 2 **Voorlezen (8-10 min.)**
- 3 **Eventueel: Vraag naar aanleiding van het verhaal (2-5 min.)**

De opzet van de **zaakvaklessen**:

Lesonderdelen en tijdsindeling zaakvakles (lesduur: ± 60 minuten):

- 1 **Start:** Uitdelen tekst en strategieblad (5 min.)
- 2 **Vóór het lezen:** Strategie 0 en 1 toepassen (5 min.)
- 3 **Instructie** vóór het lezen (5 min.)
- 4 **Individueel:** Tekst lezen en strategie 2 en 3 toepassen. (10 min.)
- 5 **Groepsopdracht ná het lezen:** Strategie 4 of 7 (schema of samenvatting) (10 min.)
- 6 **Nabespreking:** Schema's presenteren of klassikaal samenvatting maken (10 min.)
- 7 **Verwerking** (15 min.)

Als u andere teksten of boeken met de kinderen leest buiten de BLIKSEM-lessen, herinner de kinderen dan aan het toepassen van de strategieën. Zo grijpt u de gelegenheid aan om de strategieën nog eens te oefenen in een andere context.

Organisatiemodel:

Week 1 Les 1 (1.1) Voorlezen en strategieën modellen
Les 2 (1.2) Zelfstandig lezen en strategieën oefenen
Les 3 (1.3) Voorlezen

Toepassing bij zaakvakteksten (en/of oefentekst/toets maken)

Week 2 Les 4 (2.1) Voorlezen en strategieën modellen
Les 5 (2.2) Zelfstandig lezen en strategieën oefenen
Les 6 (2.3) Voorlezen
Toepassing bij zaakvakteksten (en/of oefentekst/toets maken)

In het jaarschema (zie hoofdstuk 4) staan alle BLIKSEM-lessen voor groep 7 op een rij, zodat u in één oogopslag kunt zien welke lessen er per jaar aan de orde komen. Het jaarschema is ook handig als u met een duo-partner werkt. U kunt de blokjes voor elke les aankruisen om voor uw duo-partner (of een invaller) aan te geven hoe ver u gekomen bent met de lessen.

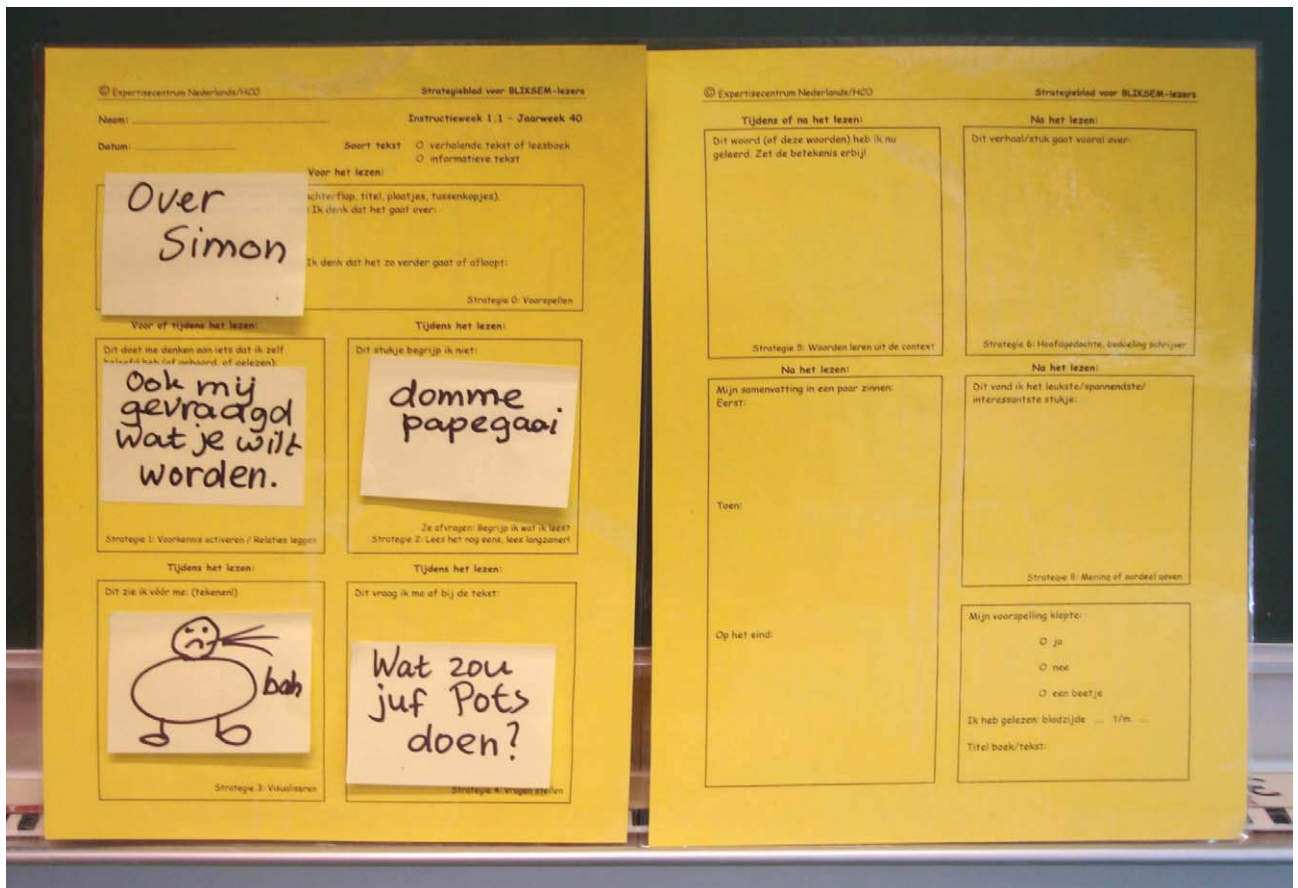
2.2 Tijdsinvestering

De ervaring leert dat het werken met de BLIKSEM-aanpak ongeveer evenveel tijd in beslag neemt, als het werken met een reguliere methode voor begrijpend lezen. De aanpak is geïntegreerd in het voorlezen en het zelfstandig lezen en wordt twee keer per week toegepast bij een zaakvakles. Bij BLIKSEM leest u twee keer per week 10 minuten voor, en eens per week lezen de kinderen 20 minuten stil. Dat is in totaal 40 minuten. Door geen ander voorleesboek te kiezen, en door op andere momenten minder tijd in te roosteren voor zelfstandig lezen, verdient u deze tijd weer terug. De eerste drie lessen van de week van de BLIKSEM-aanpak duren in totaal (inclusief voorlezen en stillezen) rond de 75-85 minuten. U besteedt dan per week dus 85 - 40 minuten = 45 minuten specifiek aan begrijpend lezen. De wekelijkse zaakvaklessen zullen iets langer duren dan normaal (±15 minuten per les), omdat u aandacht besteedt aan de strategieën. Dat brengt de totale tijd voor begrijpend lezen op ongeveer 75 minuten per week.

De lessen bestaan uit verschillende stadia en activiteiten die allemaal kort duren. Om efficiënt met de beschikbare tijd om te gaan en niet te veel uit te lopen (wat in het begin zeker moeilijk zal zijn!) adviseren wij het gebruik van een timer of kookwekker. Het scheelt tijd als de kinderen vooraf precies weten, hoeveel tijd ze hebben voor een activiteit. Als u de timer zet, zijn kinderen zich er meer van bewust dat ze door moeten werken.

Als u om de één of andere reden in tijdnood komt of een paar lessen achterloopt, is het geen probleem om in dat geval een paar keer achter elkaar alleen voor te lezen om weer op schema te komen. De strategieën worden tot en met groep 8 zo vaak herhaald dat de leerlingen geen cruciale informatie missen, als u dit een enkele keer doet. Wat betreft de oefenteksten en toetsen bevelen we aan, om hierbij wel goed het jaar-schema te blijven volgen en hier niet mee uit te lopen. Want anders loopt u het risico dat u voor de rapporten niet voldoende geoefend hebt of geen cijfers hebt voor het rapport.

2.3 Materialen

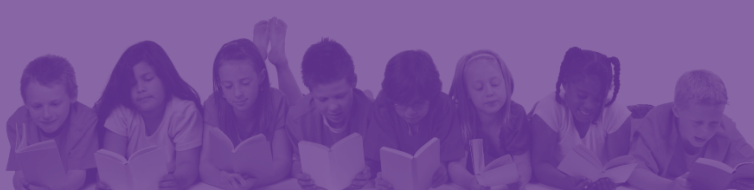
Voor de leerkracht:

- Handleiding (met algemene handleiding en lesbeschrijvingen)*
- Voorleesboek 1: *Hotel Tussentijd**
- Voorleesboek 2: *De zwarte rugzak**
- Gele markeerstift om in het voorleesboek aan te geven waar u een strategie modelt
- Twee strategiekaarten (A3-formaat) per groep of een digitale versie hiervan voor het digitale schoolbord*
- Rechthoekige geeltjes (zelfklevende memobriefjes) en een dikke viltstift, als u met de grote strategiekaarten werkt
- Negen kaarten op A4-formaat met picto's van de BLIKSEM-strategieën*
- Timer of kookwekker
- Cd-rom met kopieerbladen, oefenteksten en toetsen*

Voor de leerlingen:

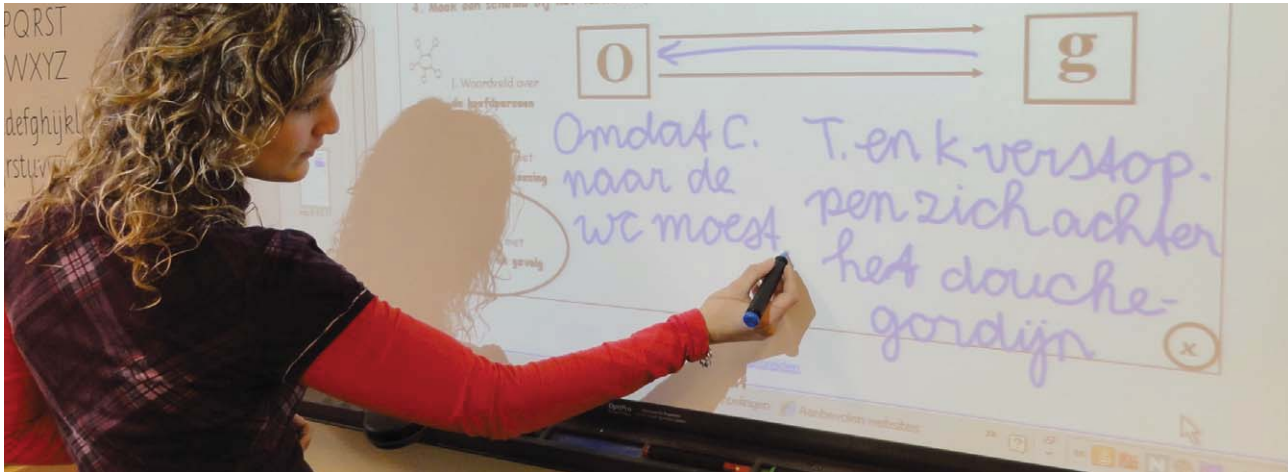
- Snelhechtmappen om de strategiebladen in te bewaren
- Leesboeken voor het zelfstandig lezen

De onderdelen met * maken deel uit van de aanpak. De andere materialen dient de school zelf aan te schaffen.

Werken met geeltjes of met een digitaal strategieformulier?

De meeste leerkrachten werken graag met het digitale strategieformulier. Als u geen digitaal schoolbord heeft, kunt u gebruikmaken van de grote strategiekaarten en de geeltjes. Ook als uw digibord tijdelijk buiten bedrijf is, hebt u met de grote strategiekaarten en de geeltjes altijd een vervangend systeem tot uw beschikking.

Er zijn twee soorten strategiebladen: A. voor de leeslessen en B. voor de zaakvaklessen.

A. Strategieblad voor de leeslessen

Per twee weken heeft u één strategieformulier nodig. Per week worden er vier strategieën ingevuld. Na twee weken is het formulier vol. Het formulier blijft het hele jaar hetzelfde. Het is handig om een grote stapel in één keer te kopiëren (tweezijdig).

B. Strategieblad en strategiekaartje voor de zaakvaklessen

Als u tijdens de zaakvaklessen met de BLIKSEM-strategieën werkt, kunt u het strategieformulier voor de zaakvaklessen gebruiken (kopieerblad). Voor elke zaakvakles hebben de kinderen dan een nieuwe kopie nodig. U kunt de kinderen ook allemaal een strategiekaartje (kopieerblad) geven en de opdrachten die op de strategiekaart staan in een speciaal schrift laten maken. Hiermee bespaart u papier en hebt u minder kopieerwerk. U kunt het strategiekaartje op gekleurd karton afdrukken en dubbelvouwen, en eventueel plastificeren voor de kinderen.

Hierna volgt een **voorbeeld van een zaakvakles** volgens de BLIKSEM-aanpak. Het is handig om deze les bij de hand te hebben als u een zaakvakles geeft (zie ook paragraaf 1.8).

Daarna volgt een **voorbeeld van een BLIKSEM-les met een zelfgekozen voorleesboek of tekst**, bijvoorbeeld omdat u de BLIKSEM-voorleesboeken uit heeft en er nog wat tijd over is aan het eind van het schooljaar (zie ook paragraaf 1.9).

De BLIKSEM-strategieën

Voor het lezen:

0. **Voorspellen.** (Strategie: *Ik kijk naar de titel, de achterflap, de tussenkopjes, naar cursief en vetgedrukte woorden en naar de illustraties. Of: Ik bedenk hoe verhaal verder zou kunnen gaan.*)

Tijdens het lezen:

1. **Voorkennis activeren: Dit doet me denken aan ...** (Strategie: *Ik leg een relatie met mijn eigen ervaringen en voorkennis.*)
2. **Monitoren: Begrijp ik wat ik lees?** (Strategie: *Ik lees het stukje nog een keer langzaam en denk goed na.*)
3. **Woorden/uitdrukkingen leren uit het verhaal.** (Strategie: *Ik lees de tekst vóór en na het woord en bedenk wat het zou kunnen betekenen.*)
4. **Visualiseren: Dit zie ik vóór me ...** (gr 5) (Strategie: *Ik maak een tekening van een beeldende scène uit het verhaal.*)
Of: **Schema maken** (gr 6-8). (Strategie: *Ik teken een woordveld of ik leg een probleem-oplossing relatie, een oorzaak-gevolg relatie of (in gr 8) een middel-doel relatie.*)
5. **Vragen stellen: Ik vraag me af ...** (gr 5, 6 en 8). (Strategie: *Ik stel mezelf een vraag: Wat zou ik nou wel eens willen weten wat niet in de tekst staat?*)
Of: **Verbanden leggen met signaal- en verwijswaarden** (gr 7). (Strategie: *Ik bedenk: Wat voor een signaal geeft dit woord mij? Of: Waarnaar verwijst dit verwijswaard?*)

Na het lezen:

6. **Hoofdgedachte (bedoeling, moraal).** (Strategie: *Ik schrijf in één zin op waar deze tekst vooral over gaat of welke boodschap de schrijver met de tekst wil overbrengen.*)
7. **Samenvatting maken.** (Strategie: *Ik schrijf in drie zinnen op wat het belangrijkste is van dit deel van de tekst.*)
8. **Mijn mening.** (Strategie: *Ik geef mijn mening over een stukje uit de tekst of over van één van de hoofdpersonen.*)